

IDENTIFIKATSIYA JARAYONI VA SHAXS IJTIMOIYLASHUVINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Ibragimov Asadbek Isroiljon o'g'li

Osiyo Xalqaro Universiteti

Avezov Olmos Ravshanovich

Osiyo xalqaro universiteti, Buxoro shahri

Annotatsiya

Mazkur tezisdagi identifikatsiya jarayoni va shaxs ijtimoiylashuvining psixologik mohiyati, ularning o'zaro bog'liqligi hamda shaxs rivojlanishidagi ahamiyati yoritilgan. Shaxsning jamiyatga moslashuvi, ijtimoiy tajribani o'zlashtirishi va o'zligini anglashida identifikatsiya jarayonining o'rnini tahlil qilingan. Shuningdek, oilaviy muhit, ta'lim muassasalari, tengdoshlar guruhi va zamonaviy axborot texnologiyalarining ijtimoiylashuv jarayoniga ta'siri ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ijobiy identifikatsiya shaxsning ma'naviy-axloqiy kamoloti, ijtimoiy faolligi va fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirishda muhim omil ekanligi asoslangan.

Kalit so'zlar: identifikatsiya, shaxs, ijtimoiylashuv, ijtimoiy muhit, identiklik, ijtimoiy rol, qadriyatlar, tarbiya, yoshlar, psixologik rivojlanish.

Kirish

Bugungi globallashuv, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi sharoitida shaxsning jamiyatdagi o'rnini, uning ijtimoiylashuvi hamda o'zligini anglash jarayonlarini o'rganish psixologiya fanining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Inson dunyoga kelgan paytdan boshlab biologik mavjudot sifatida shakllana boshlaydi, biroq uning haqiqiy shaxs sifatida rivojlanishi ijtimoiy muhit bilan uzviy aloqada kechadi. Shaxsning jamiyatda o'z o'rnini topishi, ijtimoiy qadriyatlar va me'yorlarni o'zlashtirishi,

atrofidagi insonlar bilan samarali munosabatlarni yo‘lga qo‘yishi ijtimoiylashuv jarayonining natijasi hisoblanadi. Mazkur jarayon davomida identifikatsiya mexanizmi alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki inson o‘zini boshqa kishilar bilan taqqoslash, ularga o‘xshashga intilish, ayrim ijtimoiy guruhlar va shaxslar bilan o‘zini bog‘lash orqali o‘z “Men” konsepsiyasini shakllantiradi.

Identifikatsiya inson psixikasining muhim mexanizmlaridan biri bo‘lib, u shaxsning boshqa odamlar, guruhlar yoki ijtimoiy qadriyatlar bilan o‘zini aynanlashtirish jarayonini ifodalaydi. Ushbu jarayon natijasida inson muayyan xulq-atvor me‘yorlarini, ijtimoiy rollarni va qadriyatlarni qabul qiladi hamda o‘z faoliyatida namoyon etadi. Identifikatsiya shaxsning o‘zini anglashiga, ijtimoiy mavqeini belgilashiga, ma‘naviy va axloqiy sifatlarini rivojlantirishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, bolalik, o‘smirlik va yoshlik davrlarida identifikatsiya jarayoni shaxs taraqqiyotining asosiy omillaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Chunki aynan shu davrlarda inson o‘z idealini tanlaydi, muayyan guruhlariga mansublik hissini shakllantiradi va kelajakdagi hayot yo‘lini belgilovchi qarashlarni o‘zlashtiradi.

Shaxs ijtimoiylashuvi esa insonning jamiyat tajribasini o‘zlashtirish, ijtimoiy munosabatlar tizimiga kirish va faol ijtimoiy subyekt sifatida shakllanish jarayonidir. Ijtimoiylashuv natijasida inson jamiyat tomonidan yaratilgan madaniy boyliklar, urf-odatlar, an‘analar, axloqiy me‘yorlar va qadriyatlarni egallaydi. Shu bilan birga, u nafaqat mavjud ijtimoiy tajribani qabul qiladi, balki uni boyitadi, yangi ijtimoiy munosabatlar va qadriyatlarning shakllanishiga ham hissa qo‘shadi. Shaxsning ijtimoiylashuvi oilada boshlanib, ta‘lim muassasalari, tengdoshlar guruhi, mehnat jamoalari, ommaviy axborot vositalari va boshqa ijtimoiy institutlar orqali davom etadi.

Psixologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, identifikatsiya va ijtimoiylashuv jarayonlari bir-biri bilan chambarchas bog‘liqdir. Ijtimoiylashuv davomida inson turli shaxslar va guruhlar bilan muloqotga kirishadi, ularning qadriyatlari va xulq-

atvor namunalarini kuzatadi. Natijada identifikatsiya mexanizmi ishga tushib, shaxs o'ziga ma'qul bo'lgan namunalarni qabul qiladi va o'zining ichki dunyosiga singdiradi. Shu sababli identifikatsiya ijtimoiylashuvning muhim psixologik mexanizmlaridan biri sifatida qaraladi. Mazkur jarayon orqali inson o'zini jamiyatning bir qismi sifatida his qiladi va ijtimoiy faoliyatga tayyorlanadi.

Hozirgi davrda yoshlar ijtimoiylashuviga ta'sir etuvchi omillar soni va ko'lami tobora kengayib bormoqda. An'anaviy tarbiya institutlari bilan bir qatorda internet, ijtimoiy tarmoqlar, virtual hamjamiyatlar va raqamli texnologiyalar ham shaxs rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu esa identifikatsiya jarayonining mazmuni va shakllarida yangi tendensiyalarni yuzaga keltirmoqda. Yoshlar nafaqat o'z yaqinlari yoki atrofidagi insonlar bilan, balki dunyoning turli nuqtalaridagi mashhur shaxslar, blogerlar, san'atkorlar va virtual qahramonlar bilan ham o'zlarini identifikatsiya qilmoqdalar. Bunday holat shaxsning dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi va ijtimoiy xulq-atvoriga turlicha ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Identifikatsiya jarayonining muvaffaqiyatli kechishi shaxsda ijobiy sifatlarning shakllanishiga yordam beradi. Jumladan, mas'uliyat, mustaqillik, ijtimoiy faollik, empatiya, vatanparvarlik va ma'naviy yetuklik kabi fazilatlar identifikatsiya natijasida rivojlanadi. Aksincha, noto'g'ri identifikatsiya yoki salbiy namunalarga taqlid qilish shaxsning ijtimoiylashuviga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli yoshlarning qanday shaxslar va guruhlar bilan identifikatsiyalanayotgani, ularning ideal va qadriyatlari qanday shakllanayotgani masalasi pedagoglar, psixologlar hamda ota-onalar e'tiborida bo'lishi lozim.

Shaxs ijtimoiylashuvining o'ziga xos xususiyatlaridan biri uning uzluksiz va ko'p bosqichli jarayon ekanligidadir. Inson hayotining har bir davrida yangi ijtimoiy tajribalarni o'zlashtiradi, yangi rollarni bajaradi va yangi ijtimoiy munosabatlarga kirishadi. Bolalik davrida asosiy e'tibor oilaviy qadriyatlarni o'zlashtirishga qaratilsa, maktab yoshida ta'lim jarayoni va tengdoshlar guruhi muhim ahamiyat kasb etadi. O'smirlik va yoshlik davrlarida esa kasbiy, fuqarolik va shaxsiy

identifikatsiya masalalari dolzarb bo'lib qoladi. Katta yoshdagi insonlarda esa mehnat faoliyati, oilaviy munosabatlar va ijtimoiy mavqe bilan bog'liq identifikatsiya shakllari rivojlanadi.

Zamonaviy psixologiyada identifikatsiya va ijtimoiylashuv muammolari ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan. Jumladan, Z. Freyd identifikatsiyani shaxs rivojlanishining asosiy mexanizmlaridan biri sifatida talqin qilgan bo'lsa, E. Erikson uni shaxsiy identiklikning shakllanishi bilan bog'lagan. A. Bandura ijtimoiy o'rganish nazariyasida kuzatish va taqlid qilish orqali o'rganishning ahamiyatini asoslab bergan. L.S. Vigotskiy esa shaxs taraqqiyotida ijtimoiy muhitning hal qiluvchi rolini ta'kidlagan. Ushbu nazariy yondashuvlar identifikatsiya va ijtimoiylashuvning psixologik mohiyatini chuqurroq tushunishga imkon beradi.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ta'lim-tarbiya islohotlari ham barkamol avlodni shakllantirish, yoshlarning ma'naviy-axloqiy rivojlanishini ta'minlash va ularni milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarga sodiq qilib tarbiyalashga qaratilgan. Bu jarayonda yoshlarning ijobiy identifikatsiyasini shakllantirish, ularda milliy o'zlikni anglash hissini rivojlantirish va sog'lom ijtimoiylashuv muhitini yaratish muhim vazifa hisoblanadi. Chunki har qanday jamiyat taraqqiyoti avvalo undagi shaxslarning ijtimoiy faolligi, ma'naviy yetukligi va fuqarolik mas'uliyati bilan belgilanadi.

Shunday qilib, identifikatsiya jarayoni va shaxs ijtimoiylashuvi inson rivojlanishining o'zaro bog'liq hamda murakkab psixologik jarayonlari hisoblanadi. Identifikatsiya shaxsning o'zligini anglashiga, ijtimoiylashuv esa uning jamiyat hayotiga muvaffaqiyatli moslashuviga xizmat qiladi. Ushbu jarayonlarni ilmiy jihatdan o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega bo'lib, yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash, ularning ijtimoiy faolligini oshirish va sog'lom shaxs sifatida shakllanishini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu bois identifikatsiya jarayoni va shaxs ijtimoiylashuvining o'ziga

xos xususiyatlarini chuqur tahlil qilish zamonaviy psixologiya fanining dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent, 2022.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
3. Nishonova Z.T. va boshqalar. Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2021.
4. Karimova V.M.. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti, 2021.
5. UNICEF. Adolescent Development and Participation. – New York, 2021.
6. UNESCO. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. – Paris, 2021.
7. American Psychological Association. Publication Manual of the American Psychological Association (7th Edition). – Washington DC, 2020.